

HET THEELEVEN VAN ZHU XI: EEN ONDERZOEK NAAR DE ROL VAN THEE IN HET LEVEN VAN ÉÉN VAN CHINA'S MEEST INVLOEDRIJKE FILOSOFEN

Door *Job De Bolle*¹

ABSTRACT

Deze studie onderzoekt de rol van thee in Zhu Xi's leven. Hoewel Zhu Xi in meerdere Chinese artikelen en op het internet wordt geassocieerd met de bijnaam 'chaxian' 茶仙 en daarbij wordt gezegd dat hij het drinken van alcohol had vervangen door het drinken van thee, blijkt uit historische documenten en zijn gedichten dat deze claims waarschijnlijk niet kloppen. Deze studie belicht de rol van thee in Zhu Xi's leven en draagt hierdoor bij aan een genuanceerder begrip van zijn persoonlijk leven en de geschiedenis van de Chinese theecultuur.

KERNWOORDEN: Zhu Xi, Chinese theecultuur, Song-dynastie, Lu Yu, Poëzie

¹ Job De Bolle (2001) behaalde zijn bachelor Chinastudies in 2024 aan de Universiteit Leiden en heeft Mandarijn gestudeerd in Taipei en Shanghai. Dit artikel is een bewerkte en verkorte versie van zijn bachelorscriptie. Deze werd geschreven onder begeleiding van Gabe van Beijeren Bergen en Henegouwen. Vanaf september 2024 begint hij aan de onderzoeksmaster Aziëstudies in Leiden. Naast zijn fascinatie voor de Chinese theecultuur is hij vooral geïnteresseerd in de geschiedenis en antropologie van religie in China en Taiwan. E-mail: jobdb2001@gmail.com

INTRODUCTIE

Zhu Xi 朱熹 (1130-1200) is een van China's meest belangrijke en invloedrijke denkers. In meerdere bronnen staat er, zonder referentie, dat hij zich op latere leeftijd *chaxian* 茶仙 ging noemen, wat vertaald kan worden als 'thee onsterfelijke' of 'thee meester' (Gong 2004, 37; He en Keke 2010, 97; Gosset). Ook melden sommigen dat Zhu Xi zich onthield van alcohol en in plaats daarvan "zijn deugden cultiveerde met thee" 以茶修德 (Gong 2004, 68; He en Keke 2010, 97; Luo en Lin 2015, 91).

Alhoewel Zhu Xi misschien wel een van de meest besproken filosofen is in de Sinologische literatuur is zijn relatie met thee een zeer onderbelicht onderwerp. Het doel van dit onderzoek is daarom om de relatie tussen Zhu Xi en thee beter te begrijpen en om de rol van thee in zijn leven te belichten. Dit onderzoek naar zijn 'theeleven' zal niet alleen zorgen voor een genuanceerder beeld van één van China's meest invloedrijke denkers maar ook een bijdrage leveren aan een groeiend corpus van werken over thee, waarbij nieuwe perspectieven in de geschiedenis van thee naar voren zullen komen. Ik zal dit doen met de volgende hoofdvraag: "Welke rol speelde thee in Zhu Xi's leven?"

Voor een introductie van de geschiedenis van de Chinese theecultuur begin ik over Lu Yu 陸羽 (733–804), schrijver van, voor zover bekend, de eerste specialistische tekst over thee ooit geschreven. Daarna richt ik mij op Zhu Xi's theeleven, waarbij ik kijk naar de twee bovengenoemde beweringen in de eerste paragraaf. Hierbij gebruik ik historische documenten en secundaire literatuur over zowel zijn persoon als de geschiedenis van thee, met als belangrijke primaire bron Zhu Xi's gedichten. Deze kunnen goed dienen als een spiegel van zijn persoonlijke gedachten. Voor Zhu Xi was dichten namelijk een levensbehoefte; het was nodig om gevoelens te uiten die anders niet uit te drukken waren (Yang 2012, 610).

LU YU'S 'THEEREVOLUTIE'

Alhoewel thee al lang op verschillende manieren werd geconsumeerd, is er pas met zekerheid te zeggen dat het drinken ervan een populaire bezigheid was geworden in de Tang-dynastie 唐朝 (618-907) omdat er vanaf dat moment vele referenties naar thee in de literatuur terug te vinden zijn. Het karakter *cha* 茶, dat nog steeds in het modern Mandarijn gebruikt wordt om te duiden naar de betekenis van de theeplant, duikt als eerst op in een tekst genaamd *Chajing* 茶經, geschreven in de Tang-dynastie door Lu Yu. Het zou zelfs kunnen dat Lu Yu degene was die het karakter *cha* introduceerde in het Chinese lexicon maar

dit is niet met zekerheid te zeggen (Van Driem 2019, 44). Zijn werk belicht diverse facetten van thee. Hij begint met een encyclopedische beschrijving van de plant en kijkt daarna onder andere naar de oorsprong, gebruiksvoorwerpen en hoe men thee moet zetten en drinken.

In verschillende werken, sommige al vlak na zijn dood geschreven, zoals dat van de dichter Pi Rixiu 皮日休 (834 – 883), wordt Lu Yu direct in verband gebracht met nieuwe trends van hoe men thee consumeert en de algehele populariteit van het drankje in de Tang-dynastie (Benn 2015, 99). Lu Yu werd na zijn dood zelfs aanbeden als *chashen* 茶神, ‘god van de thee’. Zo staat er in de *Tang guoshi bu* 唐國史補, geschreven in de negende eeuw, dat theehandelaars en pottenbakkers die niet genoeg winst maakten thee over een beeldje van de god goten, hopen dat dit zou helpen met zaken doen (Mair en Hoh 2009, 47). Uiteindelijk is het moeilijk om met zekerheid te zeggen of men echt gelijk had over Lu Yu’s contributies aan de kunst van het theedrinken. Toch geeft zijn werk in ieder geval de verschuiving van theedrinkpraktijken goed weer.

ZHU XI ALS CHAXIAN: EEN KRITISCHE ANALYSE VAN HISTORISCHE DOCUMENTEN

Meerdere bronnen noteren dat Zhu Xi zich op latere leeftijd *chaxian* ging noemen. Het enige historische document waar hij aan deze naam wordt gekoppeld is de in 1942 gepubliceerde versie van de *Gutian xian zhi* 古田縣誌, een plaatselijke geografische index van het district Gutian, nu deel van de provincie Fujian 福建 in Zuid-China. Zhu Xi wordt hier genoemd onder de naam ‘Oude man Hui’ 晦翁:

Een paar kleine stapjes naar rechts valt er een vijver aan te treffen genaamd ‘de Maan-aantrekkelijke Vijver’. Oude man Hui schreef hier de twee karakters *yin* 引 ‘aantrekken’ en *yue* 月 ‘maan’ maar signeerde er met de naam *chaxian*. In deze vijver, ongeacht het jaargetijde, als de maan tevoorschijn komt dan zal haar reflectie in het water te zien zijn.

右邊數武有一池名引月池。晦翁書引月二字，惟署名則用茶仙。其池無論春冬月出時即照 (*Gutian xian zhi* 14.40.)。

De vijver zat vlakbij de nog steeds bestaande Lantian Academie 藍田書院. In documenten van de academie en de versies van *Gutian xian zhi* uit de Ming- en

Qing-dynastieën staat beschreven dat Zhu Xi in deze tijd langs de Lantian academie was geweest om lezingen te geven. In zijn boek over de academie schrijft de auteur Zhang Xiaojun 張小軍 in 2004 zelfs over verschillende gekalligrafeerde gedichten die Zhu Xi er had achtergelaten. Zijn bezoeken aan de Lantian academie als *chaxian* zouden op het eerste gezicht zeker kunnen. Niettemin werpen de vermeende bezoeken van Zhu Xi aan Lantian vragen op. *Xian* is over het algemeen een naam die door mensen aan iemand anders wordt gegeven, meestal niet aan jezelf. De bijnaam *chaxian* werd wel vaak aan Lu Yu gegeven. Zo wordt er in de tekst *Tang caizi zhuan* 唐才子傳, een collectie van biografieën van dichters uit de Tang-dynastie samengesteld in de vroege 14^e eeuw, geschreven dat Lu Yu “verslaafd was aan thee, slimme theorieën creëerde [...] en vaak *chaxian* werd genoemd” 羽嗜茶, 造妙理, [...] 時號茶仙 (*Tang caizi zhuan* 3.85). Daarnaast is er in zijn eigen werk en in biografieën die vaak dienen als belangrijke referenties voor het leven van Zhu Xi, de naam *chaxian* niet terug te vinden (zie bijvoorbeeld *Songshi* 429.105-155; *Zhuzi nianpu*; Shu, *Zhuzi dazhuan*).

Bovendien onderzocht geschiedkundige Sukhee Lee lokale documenten die claimden dat Zhu Xi meerdere keren lezingen had gegeven bij een andere academie in de huidige provincie Zhejiang 浙江. Hij toonde aan dat het onwaarschijnlijk was dat Zhu Xi überhaupt bij deze academie was geweest en dat lokale bestuurders en eigenaren van de academie door middel van reconstructies van de geschiedenis zelf connecties tussen Zhu Xi en de academie hadden gemaakt (Lee 2011, 267-293). Shu Jingnan schrijft ook in zijn moderne biografie van Zhu Xi dat er verschillende plaatselijke geografische indexen zijn, waaronder de *Gutian xian zhi*, die beweren dat Zhu Xi toevlucht zocht bij plekken in Fujian tijdens de periode van het *qingyuan dangjin* 慶元黨禁 ‘Qingyuan verbod’ (Shu 2016, 1158). Dit was een verbod op zogezegde *weixue* 偽學 ‘foute leer’, opgelegd door de keizerlijk kanselier Han Tuo Zhou 韓侂胄 (1152-1207), en speelde van 1196 tot 1202. Het richtte zich in werkelijkheid op ambtenaren die Han en zijn politieke bondgenoten hadden aangevallen, waar Zhu Xi ook onder viel (Hartman 2020, 319). Shu wijst echter deze beweringen van toevlucht af als “onzinnig” en “ongefundeerd” omdat er in Zhu Xi’s eigen verslagen van die tijd niks over wordt gezegd (Shu 2016, 1158). Ik vermoed dus dat er in deze instantie hetzelfde is gebeurd waarover Sukhee Lee in zijn artikel praat: lokale bestuurders of medewerkers van de Lantian Academie hebben zelf

een connectie met Zhu Xi gemaakt, om het prestige van hun academie te verhogen.

ZHU XI: ALCOHOLIST OF THEEVERSLAAFDE?

Er wordt in verschillende bronnen genoteerd dat Zhu Xi op jonge leeftijd zich onthield van alcohol en in plaats daarvan “zijn deugden cultiveerde met thee”. Vanaf de Tang-dynastie werd het langzaam gebruikelijk om in plaats van alcohol thee te gaan drinken. Deze verandering begon geleidelijk bij boeddhisten die probeerden mensen bewuster te maken van hun alcoholgebruik en thee als een gezonder alternatief adverteerde (Benn 2015, 55). Toch bleef (over)consumptie van alcohol in de literatenkringen van de Song-dynastie ook erg normaal, vooral bij banketten (Van Bibber-Orr 2017, 136). Briefcontact tussen de literatus Zhang Shi 張栻 (1133–1181) en Zhu Xi geeft een goed beeld van hoe de banketten bij Zhu Xi eraan toegingen. Zhang Shi schreef naar Zhu Xi:

Veel mensen die van jouw plek afkomen zeggen dat tijdens de bijeenkomsten de bedwelmende geur van dronkenschap, begeleid door gezang vol plechtige hartstocht, zich door de lucht verspreidt. Dergelijke situaties, vrees ik, getuigen ervan dat je dierlijke neigingen nog steeds niet zijn verdwenen, iets wat je niet lichtzinnig moet opvatten.

來者多云，會聚之間，酒酣氣張，悲歌慷慨，如此等類，恐皆平時血氣之習未能消磨者，不可作小病看 (*Nanxuanji* 20.59.).

Zhang Shi was misschien wel een van Zhu Xi's beste vrienden (Chan 1987, 157). Wanneer deze brief is geschreven is moeilijk te zeggen, echter was het duidelijk een deel van een langer gesprek. Zo schreef Zhu Xi in 1172 in een brief aan Zhang Shi het volgende:

De afgelopen dagen loop ik constant uit de pas; ik ben vreugdig en voel mij als iemand die zichzelf niet onder controle kan houden, allemaal omdat ik mij vasthoud aan het stoppen met drinken van alcohol. Het opgeven en mezelf er compleet van afscheiden lijkt de handigste manier te zijn. Zoals voorheen onze voorouders zeiden: “Zelfs een lage ambtenaar die later in zijn leven over de juiste weg hoort, kan het gebruiken om zichzelf deels te beteren, alhoewel het misschien zal gaan met horten en stoten.” Als ik mezelf maar blijf verbeteren,

dan zal dit mij helpen om naar een andere staat dan vroeger te gaan. Laten we hopen dat dit niet lang meer duurt!

近日一種向外走作，心悅之而不能自己者，皆準止酒例。戒而絕之，似覺省事。此前輩所謂，下士晚聞道，聊以拙自修者。若擴充不已，補復非前，庶其有日 (*Hui'an ji* 31.689.)。

De brief laat zien dat alhoewel Zhu Xi het graag wilde, stoppen met drinken slechts kon gaan met “horten en stoten”. In 1175, drie jaar later, schreef Zhu Xi echter het volgende gedicht:

Nog een rijm voor minister Wang	再次王宰韵
Mijn jas van schapenwol neem ik overal naar toe	相隨到處一羊裘
en de heldere rivier maakt alle gasten droevig.	況有澄江散客愁
Wanneer ik de springende vissen en verzamelende vogels zie	且看跳魚並集鳥
hoef ik niet te denken aan vertrekkende paarden en komende ossen.	莫思去馬與來牛
Vreugdevolle gevoelens uit het verleden kijk ik nu tevergeefs naar terug	歡情往日空回首
de smaak van wijn zal dit jaar niet door mijn keel gaan.	酒味今年不下喉
We kunnen slechts wachten totdat het grote banket van de twee heren beëindigd is	只待兩公高宴罷
dan trek ik mij terug op de vissersboot met een ketel voor de thee.	卻攜茶鼎上漁舟。 (<i>Zhu Xi shici biannian jianzhu</i> 4.358.)

Zhu Xi schreef het gedicht terwijl hij met twee vrienden een klein paviljoentje aan het bouwen was. De jas van schapenwol representeert het kluizenaarsleven, waarmee hij liet zien dat hij graag de drukke wereld wilde verlaten en als kluizenaar wilde leven. Met de referentie naar “vertrekkende paarden en komende ossen” wilde Zhu Xi wijzen naar geschillen in het leven tussen goed en slecht. Wanneer hij genoot van eenvoudige en natuurlijke vreugdes, zoals het zien van springende vissen en verzamelende vogels, kon hij deze geschillen

vergeten. In het gedicht wilde hij niet graag bij het banket zijn, misschien omdat de andere gasten wel alcohol dronken maar hij niet. Zhu Xi liet met het gedicht zien dat hij niet meer wenste deel te nemen aan de excessen van banketten waar dronkenschap de norm was. De referentie naar zijn terugtrekking naar de vissersboot en de theeketel toont zijn verlangen naar een rustiger leven. Of de theeketel slechts beeldspraak was voor dit verlangen naar een rustiger leven, waarbij alcohol geen macht over hem had, of dat hij echt in dit geval alcohol had vervangen door thee is lastig te zeggen. Zhu Xi schreef erna wel meerdere gedichten waar thee de hoofdrol speelde, waaronder één geschreven in 1184, die deel uitmaakt van zijn bundel ‘26 gedichten gezongen op Yungu’ 雲谷二十六詠:

Theeheuvel

Met een mand van bamboe vanuit de
noordelijke bergkam westwaarts
pluk en verzamel ik thee om te drinken.
genietend van een slok voel ik 's nachts de
koud uit het raam
en met mijn benen gekruist op bed, geven
mijn voeten zich over aan de tijd.

茶阪

攜簾北嶺西

採掬供茗飲

一啜夜窗寒

跏趺謝衾枕。

(Zhu Xi shici biannian
jianzhu 6.604.)

In dit gedicht beschrijft Zhu Xi een dagje uit waarbij hij theebladeren gaat plukken op de bergkam van de berg Yungu, vlakbij zijn huis in het Wuyishan gebergte 武夷山. Zhu Xi schetst daarna een beeld van zijn avond waar hij, terwijl er een koude bries door het raam waait, geniet van zijn vers geplukte en gezette thee. De zithouding met gekruiste benen op zijn bed is boeddhistische terminologie die refereert naar een meditatieve houding, het weerspiegelt niet alleen fysieke rust, maar wanneer zijn “voeten zich over geven aan de tijd” symboliseert het ook een overgave aan de onvermijdelijke gang van de tijd. Er zijn vaker boeddhistische invloeden in Zhu Xi's gedichten terug te zien. Latere boeddhistische monniken gebruikte zelfs sommige van zijn gedichten om het moment van *nirvana*, spirituele verlichting, te illustreren (Zhiyi 2012, 598). Het algehele gedicht brengt een gevoel van rust en harmonie met de natuur met zich mee.

De expertise op het gebied van thee die naar voren komt in het gedicht is interessant. Zo weet Zhu Xi precies welke bladeren hij moet plukken voor een

goed kopje thee. Zhu Xi hechtte ook groot belang aan het water dat hij voor zijn thee gebruikte, zoals blijkt uit een ander gedicht waarin hij schreef: “met sneeuwwater heldere thee koken noem ik de puurste thee ter wereld” 雪水瀹清茗, 自謂絕世清 (*Zhu Xi shici biannian jianzhu* 6.545.). Zijn gebruik in het originele gedicht van het karakter *ying* 簾, ‘bamboemand’, is ook opmerkelijk. Dit karakter wordt in de *Chajing* van Lu Yu genoemd als iets dat “door de thee-connaisseur wordt meegenomen bij het plukken van thee” 茶人負以採茶也 (*Chajing* 1.612). Of Zhu Xi hier direct refereert naar Lu Yu is moeilijk te zeggen, maar in een ander ‘theegedicht’ doet hij dit wel. Zhu Xi was in dit gedicht op een van Lu Yu zijn favoriete plekken, daar waar Lu Yu naar zijn mening het beste water voor het zetten voor thee had gevonden. Zhu Xi schreef in dit gedicht dat hij na het drinken van zijn kopje thee “thee over de grond sprenkelde ter ere van de oude meester Lu” 敬酌古陸子 (*Zhu Xi shici biannian jianzhu* 7.708).

Om een definitieve uitspraak te doen over Zhu Xi’s relatie met thee en alcohol moet er echter niet alleen naar zijn theegedichten gekeken worden maar ook naar zijn alcoholgedichten. In de literatuur van het vroegmiddeleeuwse China was er een veelvoorkomende positieve associatie tussen dronkenschap en spirituele vrijheid; dronkenschap werd verheerlijkt (Benn 2005, 222) Kijkend naar zijn gedichten over alcohol komt er een ander beeld van Zhu Xi naar voren dan voorheen.

Rijm met het karakter ‘*pan*’ bij het zien
van pruimenbloesem²

De laatste jaren ben ik nerveus om jade
pruimenbloesem te plukken
tijdens de lentestrijd van de
tienduizenden bomen blijf ik
zinneloos.

Ik heb enkel waanzin te uiten, niets te
zeggen,

mijn poëtische ziel breekt terwijl mijn
dorst naar alcohol niet te lessen valt.

見梅用攀字韻

年來羞把玉梅攀

萬樹爭春我獨頑

只有癡狂無告訴

詩腸欲斷酒腸寬。

(*Zhu Xi shici biannian jianzhu* 8.761.)

Het bovenstaande gedicht, geschreven in 1183, illustreert een vergelijkbaar beeld als dat van Van Bibber-Orr in zijn onderzoek naar alcoholgebruik onder

Song-literaten. Hij merkt op dat hoewel sommige Song-literaten bewust waren van de negatieve gevolgen van alcoholgebruik en zelfs probeerden te stoppen, de meesten dit niet lang volhielden vanwege sociale repercussies. Alcohol was in Zhu Xi's tijd namelijk een sociaal bindmiddel, zoals dat het nu nog steeds is, zo scheef hij zelf in zijn notities bij de *Analecten* dat “alcohol wordt beschouwd als iets dat mensen bij elkaar brengt en vreugde brengt” 酒以爲人合歡 (*Sishu zhangju jizhu* 5.197.).

Van Bibber-Orr concludeert in zijn artikel dat “terugkomend van het banket, de Song-literatus aan zijn schrijftafel zit, geïsoleerd door de psychologische en fysieke effecten van een verslaving aan een sociaal bindmiddel dat zijn originele doel al lang voorbij is gegaan” (Van Bibber-Orr 2017, 149), een beeld dat goed aansluit bij het bovenstaande gedicht. De lentestrijd van de tienduizenden bomen wijst naar de tijd waarin bomen tot bloei komen, maar toch voelt Zhu Xi zich zinneloos te midden van deze bloeiende pracht. Zelfs de schoonheid van de jade pruimenbloesem is niet aantrekkelijk, alcohol is het enige waar hij nog zin in heeft. Naast dit gedicht heeft Zhu Xi nog andere alcoholgedichten geschreven, bijvoorbeeld voor de literatus Yuan Shu 袁樞 (1131-1205) waarin hij schreef dat “als er wijn is, je moet drinken tot je erbij neervalt. Er zijn dan geen zaken die reden baren tot zorgen” 有酒徑須醉, 無事莫關情 (*Zhu Xi shici biannian jianzhu* 10.897.). Verder schreef hij bijvoorbeeld rond 1189 ‘drie gedichten, beschonken geschreven’ 醉作三首 (*Zhu Xi shici biannian jianzhu* 10.858.). Uiteindelijk laten Zhu Xi's gedichten en brieven naast zijn liefde voor thee dus zien dat hij ook nog alcohol dronk. Het lijkt mij dus zeer onwaarschijnlijk dat Zhu Xi compleet was gestopt met het drinken van alcohol en dat had vervangen met thee.

CONCLUSIE

Thee was duidelijk een belangrijk deel van Zhu Xi's leven. Er doen echter twee onjuiste verhalen de ronde over Zhu Xi en thee. Ten eerste, Zhu Xi heeft zichzelf op latere leeftijd waarschijnlijk nooit de bijnaam *chaxian* gegeven. De mythe stamt waarschijnlijk uit een lokaal historisch document dat pas in 1942 is gepubliceerd. Lokale bestuurders of medewerkers van een lokale academie hebben zelf een connectie met Zhu Xi gemaakt, om het prestige van hun academie te verhogen, en dit is in het historische document terecht gekomen.

Ten tweede lijkt het mij onwaarschijnlijk dat Zhu Xi vanaf een gegeven moment alleen maar thee in plaats van alcohol ging drinken. Zhu Xi's gedichten geven

een eclectisch beeld weer van de man. Ten eerste laten zijn theegedichten zien dat dat hij niet alleen een liefhebber van thee was, maar ook een kenner van de rijke geschiedenis en cultuur verbonden aan het drankje. Zhu Xi was een echte thee-connaisseur. Ten tweede laten ze zien dat het onwaarschijnlijk is dat Zhu Xi was gestopt met het drinken van alcohol en dat vervangen had door thee. De in deze studie bestudeerde brieven en gedichten laten, naast Zhu Xi's rijke theeleven, een voortdurende strijd met alcohol zien. Zhu Xi was misschien tijdelijk gestopt maar uiteindelijk kon hij zijn gedrag niet veranderen, net zoals andere Song-literaten uit zijn tijd.

BIBLIOGRAFIE

- Benn, James. 2005. "Buddhism, Alcohol, and Tea in Medieval China." In *Of Tripod and Palate Food, Politics, and Religion in Traditional China*, bewerkt door Roel Sterckx, 213-236. New York: Palgrave Macmillan.
- Benn, James. 2015. *Tea in China: A Religious and Cultural History*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Chan, Wing-tsit. 1987. *Chu Hsi: Life and Thought*. Hong Kong: Chinese University Press.
- Gong Zhi 鞏志. 2004. "Song daru Zhu Xi de chadao rensheng 宋大儒朱熹的茶道人生 [Het theeleven van de grote Song-Confucianist Zhu Xi]." *Nongye kaogu* 農業考古 2: 35-68.
- Gosset, David. "The Revival of Chinese Tea." *China Daily European Daily*, 5 februari 2014. Geraadpleegd op 20 november 2023: <https://www.chinadaily.com.cn/a/201405/02/WS5a2a3378a3101a51ddf8f677.html>.
- Guo Qi 郭齊. 2000. *Zhu Xi shici biannian jianzhu* 朱熹詩詞編年箋注. 10 rollen. Chengdu 成都: Bashu shushe 巴蜀書社.
- Gutian xian zhi* 古田縣志. Huang Chengyuan 黃澄淵. 39 rollen. National Digital Library of China 中國國家數字圖書館, 1942. Geraadpleegd op 20 november 2023: http://read.nlc.cn/allSearch/searchDetail?searchType=all&showType=1&indexName=data_403&fid=312001076992.
- Hartman, Charles. 2020. "The Lineage of Evil." In *The Making of Song Dynasty History: Sources and Narratives, 960–1279 CE*, 312-328. New York: Cambridge University Press.
- He Rongrong 何融融 en Keke Guo 郭柯柯. 2010. "Zhuzi lixue yu Zhongguo chadao 朱子理學與中國茶道 [Meester Zhu's Neo-confucianisme en de Chinese theeceremonie]." *Nongye kaogu* 農業考古 5: 97-99.
- Hui'an ji 晦庵集. Zhu Zaibian 朱在編. Samengesteld in de 13e eeuw. In *Siku Quanshu* 四庫全書. 112 rollen. Taipei 臺北: Taiwan shangwu yinshuguan 臺灣商務印書館, 1983.

Lee, Sukhee. 2011. "Zhu Xi Was Here: Family, Academy, and Local Memory in Later Imperial Dongyang." *Journal of Song-Yuan Studies*, no. 41: 267-293.

Luo Aihua 羅愛華 en Lin Cuiling 林翠玲. 2015. "Zhu Xi de Chashi de shuping 朱熹的茶詩述評 [Analyse van Zhu Xi's Theegedichten]." *Nongye kaogu* 農業考古 no. 5: 90-93.

Mair, Victor en Erling Hohm. 2009. *The True History of Tea*. London: Thames & Hudson.

Nanxuanji 南軒集. Zhang Shi 張栻. Samengesteld in de 1184. In *Siku Quanshu* 四庫全書. 44 rollen. Taipei 臺北: Taiwan shangwu yinshuguan 臺灣商務印書館, 1983.

Shu Jingnan 束景南. 2016. *Zhuzi dazhuan* 朱子大傳. Shanghai 上海: Fudan daxue chubanshe 復旦大學出版社.

Sishu zhangju jizhu 四書章句集注. Zhu Xi 朱熹. Samengesteld gedurende de 12e eeuw. In *Siku Quanshu* 四庫全書. 19 rollen. Taipei 臺北: Taiwan shangwu yinshuguan 臺灣商務印書館, 1983.

Songshi 宋史. Tuotuo 脫脫. Samengesteld in 1346. 496 rollen. Beijing 北京: Zhonghua shuju 中華書局, 1977.

Tang caizi zhuan 唐才子傳. Xin Wenfang 辛文房. Geschreven in 1304. 10 rollen. Tokio 東京: Kyuko shoin 汲古書院, 1973.

Van Bibber-Orr, Edwin. 2017. "Alcoholism and Song Literati." In *Behaving Badly in Early and Medieval China*, bewerkt door Harry Rothschild and Leslie V. Wallace, 135-153. Honolulu: University of Hawaii Press.

Van Driem, George. 2019. *The Tale of Tea: A Comprehensive History of Tea from Prehistoric Times to the Present Day*. Leiden: Brill.

Yang, Zhiyi. 2012. "Zhu Xi as Poet." *Journal of the American Oriental Society* vol. 132, No. 4: 587-611.

Zhang Xiaojun 2004. 張小軍. *Lantian* 藍田. Beijing 北京: Sheng huo, du shu, xin zhi san lian shu dian 生活, 讀書, 新知三聯書店.

Zhuzi nianpu 朱子年譜. Wang Maohong 王懋竑. Geschreven in 1752. 4 rollen. Taipei 臺北: Taiwan shangwu yinshuguan 臺灣商務印書館, 1981.